

Руслан Кравець, доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри української та іноземних мов
Вінницького національного аграрного університету

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАПОРУКА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність професійної майстерності викладача іноземної мови та обґрунтовано роль досліджуваного поняття для всебічного розвитку особистості здобувача вищої освіти. Описано основні властивості спеціальних складних здібностей. Розвиток професійної майстерності викладача розглянуто за двома основними напрямками, які корелюють між собою: зовні керований процес і зсередини керований процес. При оцінці професійної майстерності враховано гуманістичну спрямованість, професійні знання, педагогічні здібності, педагогічну техніку.

Ключові слова: педагогічна діяльність; компетентність; гуманістична спрямованість; професійні знання; техніка мовлення; культура.

Табл. 1. Літ. 12.

Ruslan Kravets, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor,
Head of the Ukrainian and Foreign Languages Department
Vinnytsya National Agrarian University

FOREIGN LANGUAGE TEACHER'S PROFESSIONAL EXCELLENCE AS A GUARANTEE OF A HIGHER EDUCATION STUDENT'S COMPREHENSIVE DEVELOPMENT

The article reveals the essence of a foreign language teacher's professional excellence and substantiates the role of the researched concept for the comprehensive development of the higher education student's personality. The main properties of special complex skills have been described. The development of the teacher's professional skills has been viewed in two key ways which correlate with each other: an externally controlled process and an internally controlled process. While evaluating the professional excellence, humanistic approach, professional knowledge, pedagogical skills, and pedagogical technique have been taken into consideration. The humanistic orientation of a foreign language teacher's activity reveals itself in manifestation of the value attitude to the profession, subjects, content, aim, objectives, teaching tools, methods, forms of education. Professional knowledge is a set of information about the system of scientific concepts acquired in the process of analysis and generalisation of theoretical experience, teaching, professional training, researches. Pedagogical skills are understood as individual psychological peculiarities that ensure the speed and ease of acquisition of professional knowledge and skills by a foreign language teacher. The appearance culture, the culture of speech, pedagogical ethics, the culture of communication, pedagogical tact is the elements of the pedagogical technique. Depending on the direction of influence, pedagogical techniques are classified into external and internal.

A foreign language teacher's professional excellence has been defined as an integrative characteristic of the teacher's high professional preparedness, internally determined by highly developed individual qualities (self-actualisation, personal maturity, intellectual culture, individual pedagogical style), which are reflected in professional competence, pedagogical experience, prediction of educational outcomes, creative thinking, advanced nature of the educational content. The determining factors affecting the efficiency of forming foreign language teachers' excellence include personal, socio-economic and technological aspects.

Keywords: pedagogical activity; competence; humanistic orientation; professional knowledge; speech technique; culture.

Постановка проблеми. Сьогодні у системі вищої освіти відбуваються кардинальні зміни, які пов'язані з оновленням освітньо-професійних програм, удосконаленням методологічних підходів до викладання, переходом від традиційних до інноваційних педагогічних технологій, модернізацією змістового наповнення навчальних дисциплін. Як наслідок, висуваються нові вимоги до професійної компетентності викладачів іноземної мови, які мають надавати не лише якісні освітні послуги, але й сприяти всебічному розвитку особистості здобувача вищої освіти. Формування самостійного, творчого, критично мислячого, ініціативного, конкурентоспроможного фахівця вима-

гає від викладача іноземної мови професійної майстерності.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Аналіз наукових праць присвячених модернізації методики викладання іноземної мови у закладах вищої освіти свідчить, що питання професійної майстерності викладача іноземної мови є досить актуальним. У педагогічних дослідженнях велике значення відводиться підготовці викладача нового зразка з опорою не лише на надання йому фахових знань, але й на формування творчого мислення, м'яких навичок і готовності до саморозвитку й самовдосконалення впродовж життя, набуття професійної майстерності. Розробленням теоретико-методоло-

гічних основ педагогічної майстерності викладача займаються О. Волошина, С. Губіна, Д. Кісіль, О. Ласточкіна, Я. Лащівська, О. Малнацька, Н. Мирончук, О. Отич, І. Холковська. Питання розвитку професійних задатків і здібностей розглядають І. Волощук, С. Шандрук, О. Шуленок. Особливості практичної підготовки вчителів до використання електронних освітніх ресурсів досліджують С. Бобровицька, О. Семеніхіна. Удосконалення професійної майстерності викладача іноземної мови є предметом наукових досліджень О. Безкоровайної, Р. Кравця, В. Леонтьєвої, Г. Павлюк та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження становлення і розвитку професійної майстерності викладача іноземної мови у закладах вищої освіти вимагає розв'язання низки питань. Досі немає єдиного загальноприйнятого розуміння змістового наповнення цього поняття. Очевидною проблемою є відсутність структурно-функціональної моделі формування професійної майстерності викладача іноземної мови. Не описано показників, критеріїв і рівнів сформованості її головних складових. Існує об'єктивна потреба в розробленні відповідного діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості професійної майстерності викладача іноземної мови, оскільки досліджувана характеристика забезпечує високу результативність праці.

Мета статті полягає в аналізі науково-педагогічної літератури щодо сутності професійної майстерності викладача іноземної мови та розкритті ролі досліджуваного поняття для всебічного розвитку особистості здобувача вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійна майстерність викладача є запорукою успішного розвитку молодого покоління, його моральних і ціннісних орієнтацій. Викладач іноземної мови не лише формує іншомовні знання, уміння, навички здобувачів вищої освіти, але й навчає їх духовності, етики, естетики, виховує відповідальність за власні дії перед суспільством, готує до роботи в полікультурному середовищі й налагодження конструктивного діалогу культур, тобто закладає підґрунтя для становлення громадянина світу. Розвиток професійної майстерності викладача відбувається за двома основними напрямками, які корелюють між собою: ззовні керований процес – організація навчально-методичних об'єднань, курси підвищення кваліфікації, участь у вебінарах, семінарах, науково-практичних конференціях, засіданнях кафедр; зсередини керований процес – розвиток контрольований самим педагогом, самоосвіта; самовдосконалення, самовиховання [2, 22].

У словнику з курсу “Основи педагогічної майстерності” [10, 68], укладеного Л. Бутенко й О. Ігнатівич, подано визначення педагогічної майстерності як комплексу властивостей особистості педагога,

що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. Цілком доречною видається також смислова інтерпретація педагогічної майстерності, запропонована С. Бобровицькою, Д. Кісілем, О. Ласточкіною [2, 3]: *особистісне утворення* (рівень професійно-педагогічної підготовленості); *якісна характеристика педагогічної діяльності* (рівень педагогічної вмілості й результативності в її здійсненні); *соціально-педагогічне явище* (як соціально задані вимоги до особистості, рівня підготовки та якості діяльності педагога).

Соціологи й культурологи використовують термін “професійна майстерність” для характеристики соціально-професійної якості суб'єкта праці. Вони розуміють її як належний рівень оволодіння працівниками досягненнями науки і техніки, що гарантує якісне виконання фахової діяльності. Водночас науковці відзначають значний вплив на професійну майстерність соціально-економічних факторів, культурних цінностей, сумлінності особистості в опануванні професійних знань, умінь, навичок їх практичного використання [5, 98–99].

Погоджуємося з О. Малнацькою і Н. Мирончук, що професія викладача закладу вищої освіти є однією з найбільш складних і креативних, оскільки вона поєднує у собі науку й мистецтво. Професійна діяльність викладача іноземної мови споріднена з працею письменника (творчість у розробленні навчально-методичного матеріалу), режисера і постановника (створення замислу та його реалізація), актора (викладач іноземної мови моделює зразки поведінки у певному комунікативному середовищі), педагога, психолога, методиста, науковця [7, 61].

Професійна діяльність викладача іноземної мови охоплює різні напрями: навчання, виховання, управління діяльністю здобувачів вищої освіти. Кожний із цих напрямів формує певні уявлення про професійну майстерність педагога. Фундамент педагогічної майстерності викладача іноземної мови складають зміст освіти, досвід професійної діяльності, внутрішня модель поведінки. Важливим аспектом проблеми, на наш погляд, видається дослідження структури педагогічної майстерності.

Педагогічну майстерність часто називають мистецтвом педагогічної дії, оскільки це поняття характеризує високий рівень виконання викладачем своєї професійно-педагогічної діяльності. При оцінці педагогічної майстерності зазвичай враховують гуманістичну спрямованість, професійні знання, педагогічні здібності, педагогічну техніку [8, 81–90]. *Гуманістична спрямованість* – це мотиваційна зумовленість дій, спрямованих на утвердження найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки та стосунків, де у центрі уваги перебуває особистість здобувача вищої освіти. Гуманістична спрямованість діяльності викладача іноземної мови знаходить вияв у ціннісному ставленні до своєї професії,

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАПОРУКА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

суб'єктів, змісту, мети, завдань, засобів, методів, форм навчання. Вона є стрижневим елементом педагогічної майстерності, передбачає визнання прав студентів на вільне висловлювання власних суджень, свободу, індивідуальну освітню траєкторію, всебічний гармонійний розвиток.

Гуманістичну спрямованість особистості викладача іноземної мови можна охарактеризувати за такими параметрами: *рівень* – суспільна значущість спрямованості; *широта* – коло інтересів; *інтенсивність* – ступінь напруженості праці, зусиль у навчальному процесі, яка може варіювати від неусвідомлених покликань до абсолютної переконаності у потребі виконати певні педагогічні дії; *стійкість* – тривалість, здатність зберігати і виявляти свої прагнення упродовж тривалого часу; *дієвість* – активність втілення задумів у життя.

Професійні знання становлять сукупність відомостей про систему наукових понять, набутих у процесі аналізу й узагальнення теоретичного досвіду, навчання, фахової підготовки, проведення досліджень. Професійні знання детермінують ерудицію викладача іноземної мови теоретичному, методичному, методологічному, технологічному рівнях.

Серцевину когнітивного компонента професійної майстерності викладача іноземної мови становлять спеціальні знання з іноземної мови, навчально-пізнавальні та практичні уміння. Навчально-пізнавальні уміння дають майбутнім учителям змогу працювати зі спеціальною літературою педагогічної та методичної тематики, здійснювати повідомлення і доповіді з опрацьованих джерел. Практичні уміння допомагають передбачити окремі наслідки втручання у навчально-виховний процес окремих студентів, дають змогу співвідносити власні потреби з вимогами навчальних планів, пояснювати й залучати інших до творчо-пошукової діяльності.

Когнітивний компонент складають стратегії пізнання світу й накопичення досвіду. Його показниками виступають інтелектуально-творча ініціатива у різних видах комунікативної діяльності як здатність особистості виходити за рамки завдань і вимог навчальних програм, що проявляється у намаганні зробити не лише більше, а й краще; гнучкість мислення у процесі входження у нові комунікативні ситуації, функціонування на новому мовленнєвому матеріалі та переходу від одного виду навчальної діяльності до іншого (уміння переходити із монологічного або діалогічного мовлення на читання із розумінням основного змісту незнайомого тексту та вилученням певної інформації з підтексту, із письмової роботи, яка включає в себе користування нотатками, організацію тексту по параграфах та абзацах, логічний і послідовний виклад матеріалу, пунктуацію, оформлення листів, повідомлень і творів, уміння планувати, редагувати та виправляти написане, на комунікативну роботу або аудіювання

автентичних аудіотекстів різного типу, із групової роботи на індивідуальну тощо); легкість генерування ідей іноземною мовою як здатність продукувати велику кількість ідей за короткий проміжок часу, вміння використовувати, вводити новий лексичний і граматичний матеріал, знаходити закономірності, спираючись на приклади і попередній мовний досвід, уміння формулювати правила; здатність до доопрацювання (удосконалення деталей) під час виконання фонетичних, лінгвістичних, лексичних, граматичних і комунікативних завдань включає в себе наполегливість, зібраність, прояв вольових зусиль, спрямованих на завершення розпочатої справи, вміння будувати складні лексичні та граматичні конструкції, використання сталих виразів, фразеологічних зворотів, різноманітних стилістичних прийомів (анафор, епіфор, метафор, епітетів тощо) [4, 54–55].

Під *педагогічними здібностями* розуміємо індивідуально-психологічні особливості, які забезпечують швидкість та легкість набуття викладачем іноземної мови професійних знань, умінь, навичок. Психологи класифікують здібності на чотири категорії:

1. *Загальні елементарні здібності* – основні форми психічного відображення, які властиві усім людям. Вони включають у себе здатності сприймати, відчувати, переживати, уявляти, мислити, запам'ятовувати, приймати рішення. Кожна здібність має різний ступінь вираженості, зумовлений вольовою, сенсорною, розумовою, мнемічною діями.

2. *Спеціальні елементарні здібності* – це якості особистості, які розвиваються на базі задатків у процесі навчання. До них відносять музичний слух, окомір, доброту, емоційну пам'ять, здатність до співпереживання, рішучість, наполегливість, критичність мислення тощо.

3. *Загальні складні здібності* – здатності, які визначають успішність особистості в загальнолюдських видах діяльності: навчання, праці, грі, комунікації, художній, естетичній діяльності тощо. На відміну від елементарних здібностей, складні мають певну структуру і їх розглядають не кожен окремо, а комплексно.

4. *Спеціальні складні здібності* – це властивості людини, що виявляються в конкретній професійній діяльності. В історії людства вони беруть початок з виникнення ремесел й нині відображені у конкретній професії: педагогічні, художні, літературні, акторські, організаторські, комунікативні, математичні, технічні [3; 12]. Основні властивості спеціальних складних здібностей подано в таблиці 1.

Щодо *педагогічної техніки* викладача іноземної мови, то вона становить систему професійних прийомів з організації поведінки педагога для здійснення успішних виховних й навчальних впливів на особистість здобувача. Ці прийоми покликані допо-

**ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАПОРУКА
ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

могти йому керувати своїм психічним, емоційним і фізичним станом, голосом, мімікою, пантомімікою, а також впливати на інших за допомогою вербальних і невербальних засобів. Прийоми організації власної поведінки й впливу на здобувачів вищої освіти допомагають досягати кращих результатів

навчання з мінімальними затратами часу. Елементами педагогічної техніки є культура зовнішнього вигляду, культура мови, педагогічна етика, культура спілкування, педагогічний такт. Залежно від спрямованості впливу педагогічну техніку класифікують на зовнішню і внутрішню [7, 3].

Таблиця 1

Основні властивості спеціальних складних здібностей

Здібності	Властивості здібностей
Педагогічні	Педагогічний такт; уважність; креативність; спостережливість; здатність донести до здобувачів освіти зміст навчального матеріалу, відтворити й продемонструвати найкращі форми й методи навчання; здатність до педагогічної імпровізації, грамотного унаочнення викладання, тобто наявність творчо-образно-інтуїтивного мислення.
Художні	Творча уява, креативне мислення, гарна зорова пам'ять, які уможливають створення та збереження яскравих образів; розвинені естетичні почуття, про що свідчить емоційне ставлення й захоплення об'єктом сприйняття; вольові якості, що які визначають рівень свідомої саморегуляції особистості й втілення задумів у життя.
Літературні	Творча уява, креативне мислення; добре розвинене мовлення; яскраві візуальні образи; сформовані естетичні почуття; відчуття стилю й мови; здатність створити динамічний сюжет, цікаві персонажі, несподівану розв'язку.
Акторські	Спостережливість, вразливість, афективна пам'ять, фантазія, уява, уміння перетворюватися в різні образи.
Організаторські	Уміння легко встановлювати контакт; розуміння психології людини; вміння рівномірно розподіляти роботу між людьми з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей; сумлінність у виконанні функціональних обов'язків; критична оцінка своїх дій.
Комунікативні	Володіння вербальними засобами спілкування й жестикуляцією, повага до інтересів співрозмовника; уміння налагоджувати конструктивний діалог; ввічливість, толерантність тактовність; здатність аргументовано довести свою точку зору або прийняти іншу; доброзичливість і симпатія; ґрунтовний аналіз інформації (помірна інформативність, достовірність інформації, доцільність); переконливість і ясність у вираженні думок.
Математичні	Здатність до формалізації математичного матеріалу; абстрагування; оперування структурами відношень і зв'язків; здатність до узагальнення; уміння оперувати знаковою та числовою символікою; гнучкість та логічність мислення; здатність виокремлювати головну інформацію від другорядної; уміння стисло висловити міркування, довести гіпотези, робити логічні висновки; здатність переходу від прямого до оберненого ходу думки.
Технічні	Інтерес до технічної творчості; бажання працювати на станках і машинах, з інструментами й верстатами; успішне освоєння математики, креслення, фізики, хімії тощо.

Зовнішню техніку пов'язують із вербальним і невербальним вираженням внутрішніх переживань викладача з метою впливу на інших суб'єктів навчального процесу. Техніка педагогічного спілкування і техніка мовлення лежать в основі вербальних засобів зовнішньої техніки. *Техніка педагогічного спілкування* вимагає доброзичливого, спокійного тону, уміння поставити запитання, слухати, аналізувати зміст повідомлення, зрозуміти мотиви комунікативної поведінки співрозмовника, орієнтуватися в ситуації спілкування. Викладач іноземної мови має прагнути до встановлення психологічного і зорового контакту з іншими суб'єктами педагогічної

взаємодії. Його техніку педагогічного спілкування вміщує також уміння зацікавити студентів своїм виступом, володіння вільним, зв'язним і логічним мовленням, зовнішній вияв бажання і готовності спілкуватися, вміння передавати своє ставлення до навчального матеріалу, викликати у здобувачів вищої освіти інтерес до його розповіді.

Техніку мовлення складають дикція, артикуляція, інтонація, гучність, сила, висота, тембр і тональність голосу, темп і ритм мовлення, польотність (здатність бути добре чути на значній відстані без збільшення гучності, незалежно від кількості учасників та акустичної якості аудиторії), рухли-

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАПОРУКА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

вість (здатність без напруги мінятися по силі, висоті, темпу) і благозвучність голосу (чистота звучання, відсутність неприємних призвуків: хрипоти, силлості, гнусавості). Спокійний, плавний, розмірений темпоритм мовлення викладача іноземної мови є запорукою успішного спілкування. Володіючи технікою мовлення, викладач активно використовує додаткові експресивні засоби: специфічні звуки, що виникають під час спілкування (шепіт, сміх, зітхання, зойки, гмикання тощо), паузи, звуки назалізації (на кшталт: “хм-хм”), розділові звуки (покашлювання: “кх-кх”) [8, 92–93].

Цілком слушними видаються міркування В. Леонтьєвої про важливість правильного темпу мовлення для природної комунікації іноземною мовою. На її погляд, уповільнений темп мовлення викладача іноземної мови порушує ритміко-інтонаційний малюнок фрази і тим самим ускладнює сприйняття й осмислення іншомовного матеріалу. Викладач іноземної мови повинен уміти створювати атмосферу справжнього спілкування, говорити природно, а не завчено (механічно), звертаючи увагу на реакцію співрозмовників. Отже, читання реплік за планом заняття втрачає сенс. Урахування інтересів співрозмовників робить мовлення більш емоційним та експресивним. Водночас якими б комунікативними вміннями не володів викладач іноземної мови, якщо здобувачі освіти не засвоять елементарні правила спілкування, то й цілі заняття будуть недосяжні [6, 173].

Для оволодіння педагогічною технікою потрібно, передусім, всебічно знати себе, усвідомлювати особливості взаємодії з іншими людьми, вміти побачити, почути й оцінити себе з боку. Усвідомлення особливостей своєї взаємодії з іншими людьми відбувається через рефлексію й емпатію [11, 16].

Емоційно напружена праця спонукає викладача іноземної мови до створення *внутрішньої техніки* – педагогічно доцільного внутрішнього переживання, яке забезпечує його психологічне настроювання на професійну діяльність, ефективне керування собою на основі сприймання актів своєї поведінки і психічних процесів, контролю за їхнім перебігом. Внутрішня техніка дає змогу викладачам іноземної мови самостійно впливати на свої почуття, емоції, розум і волю з метою зняття зайвого напруження і стресу, подолання страху та хвилювання перед публічним виступом, переборення нерішучості у спілкуванні, стриманості від поспішних вчинків у стресових ситуаціях, мобілізації творчого потенціалу, робочого самопочуття, створення позитивного настрою, комфортної, доброзичливої та сприятливої атмосфери на заняттях з іноземної мови.

Навчання іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації передбачає володіння певними якостями, а саме: 1) ерудованістю, загальною культурою, моральною свідомістю, інтелігентністю,

почуттям відповідальності за результати своєї праці; 2) любов'ю до професії, педагогічним тактом, здатністю формувати всебічно розвинену особистість здобувача вищої освіти; 3) ґрунтовними знаннями, критичним мисленням, здатністю приймати оптимальні рішення щодо питань організації навчання іноземної мови, вмінням впроваджувати передовий досвід у життя, індивідуальним стилем роботи; 4) прагненням до самовдосконалення та самоосвіти. Оскільки викладач іноземної мови виступає джерелом інформації, лідером колективу, взірцем морально-етичних норм поведінки, організатором сприятливого мікроклімату, то від нього очікують виконання низки функцій. Серед головних можна виокремити освітню (допомога студентам в оволодінні вміннями вчитися, розширенні світогляду), розвивальну (прогнозування індивідуальної траєкторії розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості здобувача вищої освіти), комунікативно-навчальну (компетентність у застосуванні оптимальних методів, принципів, прийомів, засобів, форм навчання на заняттях з іноземної мови), виховну (виконання завдань морального, етичного, естетичного, трудового виховання студентів засобами іноземної мови) [1, 64].

На основі аналізу низки наукових досліджень [2, 3; 9, 23] дійшли висновку, що професійна майстерність викладача іноземної мови – це інтегративна характеристика високої фахової підготовленості педагога, внутрішньо детермінована високорозвиненими індивідуальними якостями (самоактуалізацією, особистісною зрілістю, інтелектуальною культурою, індивідуальним педагогічним стилем), які знаходять своє відображення в професійній компетентності, педагогічному досвіді, прогнозуванні результатів навчання, творчому мисленні, випереджальному характері змісту освіти. Професійна майстерність викладача іноземної мови передбачає також сформованості таких специфічних компетенцій, як: *уміння аудіювати* автентичні тексти різного типу; *вміння усного мовлення* для демонстрування зразків ефективної комунікації у реальних обставинах; *читання* із розумінням основного змісту тексту та вилученням певної інформації з підтексту; *писемна комунікація*, яка включає в себе користування нотатками, організацію тексту за параграфами та абзацами, логічний і послідовний виклад матеріалу, пунктуацію, оформлення листів, повідомлень і творів, уміння планувати, редагувати та виправляти написане; *володіння граматичним матеріалом* (уміння використовувати, вводити новий граматичний матеріал, знаходити закономірності, спираючись на приклади і попередній мовний досвід, уміння формулювати правила); *володіння фонетикою*, яка містить фонетичний аналіз мови та інформацію про навички вимови (використання логічного наголосу та інтонаційних моделей, призначених для різних ко-

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАПОРУКА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

мунікативних цілей); *лексика* (уміння використовувати лексичні одиниці у різних мовних ситуаціях та контекстах).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вираження поваги й уваги до суб'єктів освітнього процесу створює комфортну психологічну атмосферу. За такої сприятливої атмосфери здобувачі вищої освіти довіряють викладачеві іноземної мови, сприймають його як фасилітатора. Зі свого боку, постійна копітка праця педагога над самим собою слугує прикладом для наслідування, а співтворчість викладача і студентів дає плідні результати. Готовність викладача іноземної мови адаптуватися до європейських стандартів і проявляти активну творчу незалежність у розв'язанні професійних проблем стає передумовою розвитку його професійної майстерності, яка значно підвищує результативність навчально-методичної, організаційно-виховної та наукової роботи. Отже, професійна майстерність викладача іноземної мови – це інтегративне особистісне утворення, яке включає у себе гуманістичну спрямованість, професійні знання, здібності та педагогічну техніку, сформованість особистісних якостей, відображених у професійній компетентності, педагогічному досвіді, прогнозуванні результатів навчання, творчому мисленні, випереджальному характері навчання. До визначальних факторів, які впливають на результативність формування професійної майстерності викладачів іноземної мови, відносимо особистісні, соціально-економічні та технологічні чинники. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні методики формування професійної майстерності майбутніх викладачів іноземної мови у закладах вищої освіти та розробленні відповідного діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості професійної майстерності викладачів іноземної мови, оскільки досліджувана характеристика забезпечує високу результативність праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безкоровайна О., Павлюк Г. Психологічні та педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови для початкової школи. *Освітній простір України*. 2019. № 15. С. 60–65.
2. Бобровицька С., Кісіль Д., Ласточкіна О. Педагогічна майстерність вчителя початкових класів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 10 (114). С. 16–24.
3. Волощук І.С., Шуленок О.С. Задатки і здібності: що ми про них знаємо і що бажаємо знати. *Наука – практиці*. 2020. № 2 (77). С. 11–17.
4. Кравець Р.А. Педагогічні умови формування творчого мислення майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2011. 349 с.
5. Лащівська Я. Професійна майстерність як основний компонент педагогічної культури. *Освітній простір України*. 2019. № 16. С. 97–102.

6. Леонтієва В. Шляхи формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя іноземної мови. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Вип. 15. С. 169–174.

7. Малнацька О., Мирончук Н. Педагогічна майстерність викладача ВНЗ. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць / за заг. ред. д. п. н., проф. С.С. Вітвицької*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 61–64.

8. Отич О.М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.

9. Семеніхіна О.В., Бобровицька С.Ф. Особливості практичної підготовки вчителів до використання ЕОР у початковій школі. *Фізико-математична освіта*. 2020. Вип. 1 (23). Ч. 2. С. 72–77.

10. Сходинки до педагогічної майстерності: словник з курсу “Основи педагогічної майстерності” / уклад.: Л.Л. Бутенко, О.Г. Ігнатівич. Старобільськ: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. 136 с.

11. Холковська І.Л., Волошина О.В., Губіна С.І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: “Твори”, 2019. 240 с.

12. Шандрюк С.К. Психологія професійних творчих здібностей. Тернопіль: Економічна думка, 2015. 357 с.

REFERENCES

1. Bezkorovoyna, O. & Pavlyuk, G. (2019). Psychological and pedagogical aspects of future foreign language teachers' professional training for primary school [Psycholohichni ta pedahohichni aspekty profesiinoi pidhotovky maibutnih uchyteliv inozemnoi movy dlia pochatkovoї shkoly]. *Educational space of Ukraine*, No. 15, pp. 60–65. [in Ukrainian].
2. Bobrovytska, S., Kisil, D. & Lastochkina, O. (2021). Pedagogical mastery of the primary school teachers [Pedahohichna maisternist vchytelia pochatkovykh klasiv]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, No. 10 (114), pp. 16–24. [in Ukrainian].
3. Voloshchuk, I.S. & Shulenko, O.S. (2020). Inclinations and abilities: what we know about them and what we want to know [Zadatky i zdibnosti: shcho my pro nykh znaiemo i shcho bazhaiemo znaty]. *Science for Practice*, No. 2 (77), pp. 11–17. [in Ukrainian].
4. Kravets, R.A. (2011). Pedagogical conditions of forming the creative thinking of a future foreign language teacher in the process of professional training [Pedahohichni umovy formuvannia tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia inozemnoi movy u protsesi profesiinoi pidhotovky]. *Candidate's thesis*. Khmelnytskyi, 349 p. [in Ukrainian].
5. Lashchivska, Ya. (2019). Professional excellence as the basic component of pedagogical culture [Profesiina maisternist yak osnovnyi komponent pedahohichnoi kultury]. *Educational space of Ukraine*, No. 16, pp. 97–102. [in Ukrainian].
6. Leontieva, V. (2015). Ways of formation of the future foreign language teacher's pedagogical skills [Shliakhy formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy]. *The sources of pedagogical skills*, Issue 15, pp. 169–174. [in Ukrainian].
7. Malnatska, O. & Myronchuk, N. (2014). Pedagogical skill of a university teacher [Pedahohichna maisternist vykladacha VNZ]. *Modernization of higher education in Ukraine and abroad: a collection of scientific works / chief ed. Ph.D., prof. S.S. Vitvytska*. Zhytomyr, pp. 61–64. [in Ukrainian].

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

8. Otych, O.M. (2014). Fundamentals of pedagogical skills of a professional school teacher [Osnovy pedahohichnoi maisternosti vykladacha profesiinoi shkoly]. Kirovohrad, 208 p. [in Ukrainian].

9. Semenikhina, O.V. & Bobrovytska, S.F. (2020). Features of practical training of teachers for the use of EER at primary school [Osoblyvosti praktychnoi pidhotovky vchyteliv do vykorystannia EOR u pochatkovii shkoli]. *Physical and mathematical education*, Issue 1 (23), part 2, pp. 72–77. [in Ukrainian].

10. Steps to pedagogical mastery: dictionary from the course “Fundamentals of pedagogical mastery” [Skhodnyky

do pedahohichnoi maisternosti: slovnyk z kursu “Osnovy pedahohichnoi maisternosti”]. (Ed.). L.L. Butenko, O.H. Ihnatovych. (2015). Starobilsk, 136 p. [in Ukrainian].

11. Kholkovska, I.L., Voloshyna, O.V. & Hubina, S.I. (2019). Bases of pedagogical excellence: workshop [Osnovy pedahohichnoi maisternosti: praktykum]. Vinnytsia, 240 p. [in Ukrainian].

12. Shandruk, S.K. (2015). Psychology of professional creative skills [Psykholohiia profesiinykh tvorchykh zdbnos-tej]. Ternopil, 357 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.01.2023

УДК 316.772:379.8

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.275315>

Віталій Третько, доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету міжнародних відносин
Хмельницького національного університету

Наталія Бідюк, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземної освіти і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

У статті обґрунтовано необхідність використання інноваційних підходів до навчання міжкультурної комунікації фахівців сфери обслуговування. Проаналізовано систему міжкультурної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування. Охарактеризовано поняття “міжкультурна комунікація”. Встановлено, що ефективність навчання міжкультурної комунікації майбутніх фахівців сфери обслуговування забезпечують такі методи навчання як: “case-study”, міжкультурні тренінги, ситуативне моделювання, “сторітелінг”.

Ключові слова: сфера обслуговування; міжкультурна комунікація; інноваційні підходи; “case-study”; “сторітелінг”; міжкультурні тренінги; ситуативне моделювання.

Літ. 11.

Vitaliy Tretko, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Dean of the Faculty of International Relations and Law
Khmelnytskyi National University

Natalya Bidiuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Head of the Department of Foreign Language
Education and Intercultural Communication
Khmelnytskyi National University

INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING INTERCULTURAL COMMUNICATION OF FUTURE SERVICE INDUSTRY SPECIALISTS

The article substantiates the need for innovative approaches to teaching intercultural communication to service industry specialists. The system of intercultural training of service industry specialists is analyzed and the definition of “intercultural communication” is presented. It is defined that the effectiveness of teaching intercultural communication to service industry specialists is provided by means of such teaching methods, as case study, intercultural workshops, situational modeling, and storytelling.

It is found out that the case study method contributes to the development of the ability to act effectively in non-standard communicative situations, as well as the development of a wide range of information-search, practical and professional knowledge and skills.

The author substantiates the practical value of intercultural workshops aimed at the development of intercultural behavioral, cognitive and emotional skills of service industry specialists, which are required for effective communication and interaction in different cultures. Six key approaches to the organization of intercultural workshops are highlighted and their typology is presented.

The method of storytelling used in the process of teaching intercultural communication to service industry specialists is characterized. It involves the creation of a story and transmission of the necessary information in order to influence the emotional, motivational, cognitive perception of listeners and contributes to the emergence of interest and liking to the culture of other people.